

SPROG & SAMFUND

Nyt fra
Modersmål-Selskabet
30. årgang nr. 2
Juni 2012

**Indhold: Formanden skriver 3 · Generalforsamling 4 · Årsberetning 8 · Mange slags dansk 10
Talesprogsbutikken 12 · Læserne skriver 13 · Invitation til Modersmål-Prisen 16**

Tændt

Der skal slet ikke stå tændt i rubrikken, men tyndt. Tastaturet er imidlertid ramt af kuller som følge af de nye initiativer her og i Sverige, hvor man forsøger at lancere et kønsløst eller kønsfrit pronomen, i Sverige *hen* og i Danmark *høn*. Det må selvfølgelig respekteres, at fx transvestitter ifølge Pia Quists Sprogminuttet i DR ønsker sig fri af enhver bås som transmand eller transkvinde og gerne ser *høn* introduceret. Spørgsmålet er dog, om enhver minoritetsgruppe kan trænge sig ind i det velordnede selskab af pronominer og forplumre sproget med tvivlsomme bidrag. Den engelske forfatter A.A. Milne legede med begrebet, da han i 1926 forsøgte at udstyre Peter Plys med et hverken han- eller hunkønspromen. Han kaldte ham Winnie *ther* Pooh. Han forfulgte dog ikke eksperimentet, og den danske oversætter,

Else Heise, der i øvrigt skabte mange klassiske Plys-citater, gav helt op over for passagen og udelod den i den danske udgave i 1931. Måske skulle sprogfolket følge Milnes og Heises gode eksempler og ikke give efter for en art politisk korrekthed, der hverken beriger sproget med sin ommøblering af vokalerne eller drager praktisk nytte af den. Møn marker hænsigten og blyver farstumt.

Stedord i frit fald indgik ikke i sproglovdebatten på generalforsamlingen, hvor Arne Rubensson fra Språkförsvaret og Sabine Kirchmeier-Andersen fra Dansk Sprognævn redegjorde for deres forskellige og sammenfaldende synspunkter – en interesseorganisation og en rådgivende og forskningsfunderet institution har nu engang forskelligt udgangspunkt. Henrik Munck refererer.

M.B.

SPROG & SAMFUND

er medlemsblad for Modersmål-Selskabet og udsendes i 4 numre årligt.

Oplag: 800 eksemplarer.

BLADUDVALG:

Henrik Munck (formand)
Ingrid Carlsen, Adam Hyllested,
Jørgen Christian Wind Nielsen

ANSVARSHAVENDE REDAKTØR:

Michael Blædel
Lyngfeldtsvej 17,
3300 Frederiksværk
tlf. 47 74 62 61
michael@blaedel.dk

LAYOUT:

Martin Sand Pæevatalu

REPRO OG TRYK:

Clausen grafik
ISSN 0108-433 X

Artikler, der offentliggøres i Sprog & Samfund, tegner ikke nødvendigvis Selskabets holdning. Eftertryk tilladt med kildeangivelse.

Modersmål-Selskabet har til formål at virke for bevarelse og udvikling af modersmålet som en grundlæggende forudsætning for dansk kultur og folkestyre. Dette tilstræbes ved:

1. At vække forståelse for betydningen af en klar, udtryksfuld og varieret anvendelse af sproget i tale og skrift – med respekt for dialekterne
2. At formidle kendskab til forskning og uddannelse vedrørende det danske sprog.

Medlemskontingent er 225 kr. årligt, for uddannelsessøgende og pensionister 150 kr. (Portogebyr – udlandet: 50 kr.)

Giro (netbank: reg.nr. 9570) kt.nr. 667 6901
CVR-nr. 7682-4215

Bank: reg.nr. 7853, kontonr. 103 5729

Hjemmeside: www.modersmaalselskabet.dk
Facebook: Modersmål-Selskabet

MODERSMÅL-SELSKABETS BESTYRELSE:

FORMAND:

Translatør, cand. interpret.
Jørgen Christian Wind Nielsen,
Mylius Erichsens Allé 27, 2900 Hellerup,
tlf. 3962 2720, e-post: jcn@modersmaalselskabet.dk

NÆSTFORMAND:

Cand.oecon. Henrik Munck,
tlf. 4495 2243, e-post: hm@modersmaalselskabet.dk

KASSERER:

Cand.stat. Kirsten Fenger,
Skandrups Allé 37, Hareskov, 3500 Værløse,
tlf. 4498 1650, e-post: kf@modersmaalselskabet.dk

ØVRIGE BESTYRELSE:

Dr. theol. Georg S. Adamsen,
tlf. 4058 8045, e-post: gsa@modersmaalselskabet.dk

Kontorassistent Ingrid Carlsen,
tlf. 6095 8802, e-post: ic@modersmaalselskabet.dk

Mag.art. Adam Hyllested,
tlf. 3537 7730, e-post: adamh@modersmaalselskabet.dk

Frans Jacobsen
tlf. 3962 9554, e-post: fransj@modersmaalselskabet.dk

Cand.mag. Gerda Thastum Leffers,
tlf. 4585 7644, e-post: gtl@modersmaalselskabet.dk

Seminarielektor Claus Tilling,
tlf. 3828 6648, e-post: ct@modersmaalselskabet.dk

SUPPLEANTER TIL BESTYRELSEN:

Astrid Berg-Sonne,
tlf. 3961 1912, e-post: cloemsonne@webspeed.dk

Lektor Niels Bjerring
tlf. 3871 1790

Adresseændringer bedes meddelt til sekretariatet.

MODERSMÅL-SELSKABETS SEKRETARIAT:

Pia Wind
tlf. 2621 6782, e-post: sek@modersmaalselskabet.dk

Nye grene på træet

AF JØRGEN CHRISTIAN WIND NIELSEN

Min ægtefælle dyrker slægtsforskning på professionelt niveau. Jeg bliver altid begejstret og føler mig som en del af et større hele, når hun sætter nye grene på mit slægtstræ. Eller når hun finder levende efterslægt, hvilket er sket et par gange. Når det sker, opsøger jeg dem. Det har givet mig mange gode oplevelser, dog endnu ikke en rig onkel i Amerika.

Jeg ville rigtig gerne opsøge Lis Jacobsen. Det kan blive vanskeligt, eftersom hun er død. Men som medlem af Dansk Sprognævns repræsentantskab for Modersmål-Selskabet føler jeg alligevel, at der med bekendtskabet Lis Jacobsen er sat en ny gren på træet. Så jeg har opsøgt hende gennem læsning af bogen, kan man sige.

Først og fremmest er bogen fantastisk skrevet. Den er distanceret, men solidarisk. Spændende som en god kriminalroman. For mennesker, der interesserer sig for det danske sprog, for det danske sprogs historie og for de sprogpoltiske diskussioner om sprogrøgt og en eventuel sproglov, er bogen både pligt- og lystlæsning.

I selskab med Lis Jacobsen får man en rejse gennem det kulturelle og politiske Danmark, fra slutningen af 1800-tallet til midt i 1900-tallet, fra det moderne gennembrud til min egen tidlige barndom.

Lis Jacobsen hedder slet ikke Lis Jacobsen. Jacobsen giftede hun sig til. Fornavnet er i virkeligheden Elisabeth, slægtsnavnet i virkeligheden Rubin. Lis var af jødisk afstamning. Født og fra den tidlige barndom opdraget blandt jødiske, og naturligvis ikke-jødiske, kulturradikale, brødrene Brandes, direktører, departementschefer, professorer, docenter, rektorer, folketingsmedlemmer, politikere, forretningsfolk og kapitalstærke finansfolk. Fra Det Radikale Venstres og Politikens fødsel.

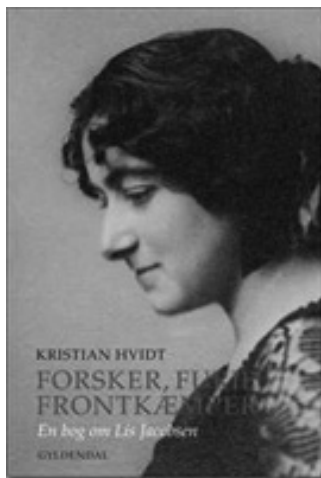
Lis var en ørn til networking. Med dét netværk, som de fleste af os kun kan drømme om at komme i nærheden af på Facebook og LinkedIn, er det ikke overraskende, at Lis med sin charme, intelligens, ihærdighed og vilje fik adgang til beslutningstagere, der var i stand til at bære hendes forslag igennem.

Lis var sprogmand, en af os sprogfolk, som man siger. Den første kvindelige dr.phil. i filologi. En hurtig søgning på Google med bogens titel giver gode hits, der dels beskriver Lis' person, dels hendes karriere, i høj detaljeringsgrad. Fra Lis' karriere hører vi om lærereksamen fra Frk. Zahles Lærerseminarium, vi hører om magtkampene på Københavns Universitet, der dengang var langt fra „tanke til faktura-tænkningen“, som vi kender det i dag. Om disputatsforsvaret i 1910 og kampen om stillingerne.

Lis tog initiativ til etableringen af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, til forskning i det danske sprogs tidlige historie, til udgivelse af forskningsbaserede sproglige ordbøger og historiske værker, til Ordbog over det danske Sprog, til Nudansk Ordbog og meget mere. Selv var Lis førende ekspert i runer.

I selskab med Lis følger vi samfundsudviklingen gennem det moderne gennembrud, kulturradikalismen, økonomiske depressioner, antisemitismen, nazismen, to verdenskrige, flugten til Sverige og starten på den moderne tid.

I sin karrieres og livs efterår, i mine egne første barndomsår, udarbejdede hun beslutningsgrundlaget for etableringen af Dansk Sprognævn og det repræsentantskab, som jeg er medlem af i dag. Jeg siger tak for perspektiveringen.

Kristian Hvidt: Forsker, furie, frontkæmper. En bog om Lis Jacobsen. 431 sider. 314 kr. Gyldendal 2011.

Et selskab præget af stabilitet

Henrik Munck refererer fra Modersmål-Selskabets 33. generalforsamling den 14. maj 2012

Hvis man skal beskrive Modersmål-Selskabets aktuelle situation med ét enkeltord, vil ordet „stabilitet“ nok være et godt bud. Ved Selskabets seneste ordinære generalforsamling blev der nyvalgt ét medlem til bestyrelsen, mens alle øvrige valg til bestyrelse, suppleanter og revision var genvalg, ligesom bestyrelsen efterfølgende har konstitueret sig med genvalg af formand, næstformand og kasserer samt uændret videreførelse af de interne udvalg. Årsregnskabet for 2010 viste et underskud på 50.000 kr., men det netop godkendte årsregnskab for 2011 viser et overskud på 60.000 kr. (!) og dermed en konsolideret økonomi.

Gennem øget omkostningsbevidsthed har bestyrelsen reduceret udgifterne med en trediedel, uden at det har påvirket aktivernes kvantitet og kvalitet. Den trofaste skare af fonde med deres årlige driftstilskud og den stabile medlemskreds med en årlig udskiftning på blot en tiendedel sikrer selskabets soliditet, så bestyrelsen med uændret kontingent fortsat har kunnet uddele en modersmålpris, udgive en årbog og udsende medlemsbladet Sprog & Samfund samt afholde debattmøder, deltage i Bogmessen og opretholde en fornem hjemmeside. Stabilt – og traditionelt!

Sammenlignet med generalforsamlingen i 2011 vil nogle måske betegne årets generalforsamling som lidt kedelig. I fjor var der skriftlige forslag til debat, diskussion om kontingentforhøjelse og ændring af vedtægterne, mens forsamlingens aktivitet i år begrænsede sig til spørgsmål om aktier til anskaffelsespris, begrundelsen for ønskede medlemsmøder i Jylland og proceduren omkring kandidatforslag til Modersmål-Prisen.

Sammensætningen af den nye genvalgte bestyrelse kan ses på side 2 i dette nummer, mens formandens årsberetning kan læses på side 7. Det godkendte årsregnskab 2011 findes på selskabets hjemmeside og kan også fås tilsendt ved henvendelse til sekretariatet.

Advokat Langkilde meddelte, at han nu i sit 89ende år ikke orker at vende tilbage næste år med endnu en serie dokumentationer af dårligt sprog i medierne. Lad os nu se...

Katrine Bøgh Brixen, der blev indvalgt i bestyrelsen i 2008, ønskede ikke genvalg. Som jævnaldrende med Modersmål-Selskabet (begge kom til verden i 1979) har hun været bestyrelsens yngste medlem, men hendes daglige arbejde hindrer hende i at lade sig overtale til at genopstille. På generalforsamlingen overrakte formanden hende en buket blomster som tak for hendes engagerede indsats. Bestyrelsen har forgæves ledt efter en yngre og gerne kvindelige kandidat. Til gengæld er som afløser på den ledige bestyrelsesplads nyvalgt Frans Jacobsen, der allerede vil være kendt i medlemskredsen og dette blads spalter. I hosstående indlæg fortæller han en kort om sine arbejdsplaner.

Formanden måtte i sin beretning erkende, at bestyrelsen ikke havde fundet tilstrækkelige ressourcer til at gennemføre drøftede nye aktiviteter som fx en sproglig ungdomspris, når de traditionelle aktiviteter skulle opretholdes. Alligevel vil medlemmerne kunne se frem til år med adskillige nyskabelser: en årbog, der forventes lagt på internettet som e-bog, en modersmålpris uddelt på et nyt spændende sted, en bogmesse flyttet til udfordrende omgivelser i BellaCentret, en aktiv indsats for et sprogpolitisk oplæg til en sproglov og en fortsat udbygning af Selskabets elektroniske medier. Tradition – og fornyelse!

Frans Jacobsen: Du er dansk fordi dit modersmål er det danske sprog. Det er det sprog, hvormed du bedst kan udtrykke dine allerinderste følelser. Det vil du næppe kunne, medmindre du er vokset op i en tosproget familie.

Jeg blev medlem i Modersmål-Selskabet, da jeg på en bogmesse i Forum for en del år siden på dettes stand modtog materiale om Selskabet. Jeg har altid holdt af at udtrykke mig såvel mundtligt som skriftligt i den offentlige debat, bl.a. gennem diverse læserbreve. Derfor følte jeg, at et medlemskab i Modersmål-Selskabet var noget for mig. Og det har jeg været glad for.

Som en sønderjyde, der behersker den sønderjyske dialekt (mit andet modersmål), har jeg bemærket, hvorledes brugen af denne dialekt på det nærmeste er forsvundet, og det er der så på nuværende tidspunkt næppe meget at gøre ved. Med andre ord, det er for sent.

Det skulle nødtigt gå på samme måde med vort modersmål, det danske sprog. Derfor er det vigtigt, at vi i Modersmål-Selskabet overalt, hvor det er muligt, forsøger at påvirke medarbejderne i de forskellige medier til at værne om vort modersmål, og alle de steder, hvor det er muligt da bruge danske ord. I mange andre lande har man en sprogpolitik, det burde man også have i Danmark. Ikke i form af bagstræberisk tvang, men gennem en stadig gøren opmærksom på at anvende vort modersmål, vort danske sprog, hvor dette er muligt.

Fælles nordisk bekymring for sproget

AF HENRIK MUNCK

Det var to meget kompetente sprogmenesker, som Modersmål-Selskabet havde fået til at indlede debat-mødet om sproglove og sprogpolitik forud for generalforsamlingen den 14. maj. Arne Rubensson som pioner fra den svenske netværksforening Språkförsvaret og Sabine Kirchmeier-Andersen som direktør for Dansk Sprognævn havde fået hver 20 minutter til at præsentere deres baggrund, tale generelt om sprogpolitik og give aktuel status for begrebet sproglov. Begge havde meget på hjerte, så det blev koncentrerede oplæg med flittig brug af plancher. Og hos tilhørerne krævede det skærpet opmærksomhed at følge med i de vidensmættede oplæg, der blev fremført på velklingende svensk og dansk.

Svensk, men ikke dansk sproglov

Det var efter at de svenske borgerlige partier hav-

de gjort en sproglov til et valgspørgsmål, at den svenske rigsdag enstemmigt vedtog den svenske sproglov, som trådte i kraft den 1. juli 2009. Forud havde Sverige ved optagelsen i EU været i den absurde situation, at der fandtes fem officielle minoritetssprog, men intet officielt hovedsprog i Sverige, mens svensk var officielt sprog i Finland. Den svenske sproglov er en kortfattet rammelov, der kun er obligatorisk for den offentlige sektor. Språkförsvaret fører en løbende kampagne med afslørende eksempler på sproglovens åbenbare mangler. Generelt har sprogloven dog været med til at skærpe den sproglige opmærksomhed og debat i Sverige.

I Danmark nedsatte den daværende regering i 2003 og 2007 to sprogudvalg, der hver afsluttede deres arbejde med en rapport („Sprog på spil“ i 2003 og „Sprog til tiden“ i 2008). Ingen af rappor-

Våra tre ben

- Svenskan som samhällsbärande och komplett språk
- Mellanordisk språkförståelse
- Mångspråkighet
- (Mot onödig engelska och anglifiering)

Språklagens syfte

- Syftet med lagen är att ange svenskans och andra språks ställning och användning i det svenska samhället. Lagen syftar också till att värna svenskans och den språkliga mångfalden i Sverige samt den enskildes tillgång till språk.
- Om en annan lag eller en förordning innehåller någon bestämmelse som avviker från denna lag, gäller den bestämmelsen.

terne anbefalede en egentlig sproglov, men gav en række anbefalinger til styrkelse af sproget. Et beslutningsforslag fra Dansk Folkeparti i 2006 om at arbejde for en dansk sproglov førte til udvalgsrapporten „Sprog til tiden“, og i februar 2012 har Dansk Folkeparti bebudet en genfremsættelse i efteråret 2012 af sit beslutningsforslag. Dansk Sprog-nævn har i foråret 2012 opdateret sit sprogpolitiske notat med et overblik over udviklingen siden 2008.

Det danske sprog er ikke nævnt i grundloven, og der findes ingen overordnet sproglov, hvorimod der findes sproglige bestemmelser i mange andre love og cirkulærer. Mens der i Europa er 37 forfatninger med bestemmelser om sprog, er der i ni landes forfatninger ingen bestemmelser om sprog: Danmark, Island, Holland, Storbritannien, Tjekkiet, San Marino, Vatikanet, Serbien og Montenegro! Der kan være fire formål med en lovmæssig sammenfatning af de sproglige rettigheder: Det kan være 1) nationalistisk (som i Østeuropa), 2) for at fastholde intern politisk stabilitet (i lande med

befolkningsgrupper med hver sit sprog som fx Finland, Belgien), 3) for at sikre international stabilitet i grænseområder (fx er det tyske mindretals sprog i Danmark sikret bedre end det danske!) og 4) beskyttelse af lokalt forankrede minoriteter (som fx samisk, finsk, romani og jiddisch i den svenske sproglov).

Unødig anvendelse af engelsk

I Sverige er Språkförsvaret særligt bekymret over den unødvendige anvendelse af engelsk i stedet for svensk i forretningsverdenen gennem reklamer, fjernsyn, film og internettet. Språkförsvaret forbereder derfor en publikation om emnet, som skal henlede opmærksomheden på denne undergravning af det svenske sprog i håbet om at øge befolkningens sproglige medansvar så meget, at kunderne vender sig bort fra virksomheder med unødigt engelsk. Også i Danmark er der bekymring over den ukritiske brug af engelsk og uvanernes hurtige spredning via massemedier og internet. Udviklin-

gen er svær at bremse, men Sabine Kirchmeier-Andersen nævnte et enkelt eksempel på, at det trods alt kan nytte at gå imod strømmen. Tilbage i 2001 blev det foreslået at bruge ordet „valgstedsmåling“ i stedet for „exit poll“, og ti år senere har det kunnet konstateres, at det danske udtryk bruges hyppigere end det engelske.

Til kamp mod forkert og utydeligt sprog

Efter indledernes oplæg efterlyste flere af tilhørerne en øget indsats for at imødegå det dårlige og forkerte sprog i både de mundtlige og skriftlige medier. Sabine Kirchmeier-Andersen mindede om sprogets evige udvikling, hvor den ældre generation altid har været kritisk overfor ungdommens sprog. Gennem retskrivningsordbøger og støttet danskundervisning søger Dansk Sprognævn at vejlede, men gør sig ikke til dommer, og tilsvarende blander Språkförsvaret sig heller ikke i befolkningens udtale og stavning i respekt for dialekternes fortsatte eksistens.

Nævnets anbefalinger

1. Sørg for at lovgivning og strategiske tiltag der involverer sproglige forhold, samordnes og ikke modarbejder hinanden.
2. Formuler en strategi for udviklingen af dansk og især dansk fagsprog fra 0. klasse til ph.d.-niveau samtidig med en fremtidig strategi for fremmedsprog, og sørg for at den bliver implementeret på alle niveauer.
3. Støt udviklingen af elever og studerendes kompetencer på dansk og fremmedsprog gennem en flersproglig termbank/vidensbank
4. Støt forskeres muligheder for at formidle deres viden på dansk
5. Undersøg om nabosprogsforståelsen kan støtte fremmedsprogsindlæringen ved at inddrage norsk og svensk som optakt til fremmedsprogsundervisningen

Det er ikke ligegyldigt...

Citat fra Sprognævnets notat 2012:

Sprog er ikke kun et kommunikationsmiddel. Sprog er grundlaget for det at være menneske. Derfor viser vores sprogbrug hvem vi er. Sprog knytter og sammen i et fællesskab i nutid og fortid. Sprog er grundlaget for at vi kan tilegne os viden og at videreudvikle, videregive og reflektere over den. Derfor er det ikke ligegyldigt hvilke sprog vi taler, og hvordan vi tilegner os disse sprog.

Begge indledere var dog enige om, at de ældre generationer skal fortsætte med at påpege fejl og mangler for derigennem at øge opmærksomheden omkring sprogets udvikling, ikke mindst når det gælder udtalen. Suppleant Niels Bjerring fandt, at hurtig og sjusket udtale af korte og lange vokaler ødelagde forståelsen, og han nævnte som eksempel den nye danske film „En kongelig affære“, hvor en trediedel af replikkerne simpelthen var uforståelige og burde have haft danske undertekster.

Udviklingen i de nordiske talesprog er præget af slaphed i taleorganerne med sænkning af vokalerne, der især har påvirket det danske sprog og dermed bidraget til stigende vanskeligheder i nordboernes gensidige forståelse af hinandens sprog. Begge indledere opfordrede derfor til at genoptage tidligere tiders undervisning i og interesse for de nordiske nabosprog. Meget tyder på, at man ved at inddrage norsk og svensk som optakt til undervisningen i fremmedsprog kan støtte indlæringen i andre fremmedsprog.

Årsberetning 2012

AF JØRGEN CHRISTIAN WIND NIELSEN

Økonomi

Modersmål-Selskabet har siden sidst sendt blomsterhilsener til tre bisættelser. Til Selskabets tidligere sekretær Birthe Iversen, til vores kollega og sprogpoliciter Arild Hald Kierkegaard, der stod bag netværket Modersmålkredsen og bladet Budstikken, samt til skibsreder Hr. Møller. Vi benytter anledningen til at takke for den væsentlige økonomiske støtte, Selskabet gennem årene har modtaget fra A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene Formaal. Vi siger ligeledes tak til Selskabets øvrige bidragydere, der skaber det økonomiske grundlag for, at Selskabet kan opretholde det nuværende aktivitetsniveau. En liste over Selskabets bidragydere kan ses på hjemmesiden.

Også tak til de medlemmer, der ganske frivilligt indbetaler ekstra bidrag udover kontingentet. På sidste generalforsamling drøftede vi Selskabets økonomi, det vender vi tilbage til senere. Men vi kan allerede nu konstatere, at det er lykkedes at gennemføre Selskabets basisaktiviteter til lavere omkostninger end sidste år:

Aktiviteter

Vi har udgivet fire glimrende numre af Sprog & Samfund. Når det næste nummer udkommer, lægges det forrige nummer på nettet.

Vi har udgivet en populær årbog med tema om metaforer, især sportsmetaforer. Fremover vil årbogen efter al sandsynlighed også blive lagt på nettet.

I forbindelse med lanceringen af årbogen holdt vi et særdeles velbesøgt medlemsarrangement, hvor et panel af årbogens forfattere drøftede metaforer og etik med medlemmerne og mange gæster.

Vi har givet Modersmål-Prisen 2011 til kunstformidleren Per Arnoldi. Det blev et brag af et arrangement.

Kandidater til Modersmål-Prisen kommer frem på den måde, at alle, medlemmer som ikke-medlemmer, kan foreslå emner. Bestyrelsen fører en liste, og på det konstituerende bestyrelsesmøde efter generalforsamlingen træffes beslutning om årets prismodtager. Det vil også være tilfældet i år.

Vi har endnu engang haft en velbesøgt stand på Bogmessen i Forum i København. Vi mener deltagelse i bogmessen giver os stor synlighed og sympati. Til efteråret flytter bogmessen til Bella Centret på Amager, hvilket giver helt nye logistiske udfordringer.

På den internationale modersmåldag i februar drøftede vi endnu engang spørgsmålet om etik, særligt i sundhedssektoren, idet vi havde inviteret professor Anne-Marie Mai til at holde oplæg om Etisk Råds aktuelle kampagne om sprogbrug og etik.

Endelig har vi netop afsluttet et debatarrangement om sprogpolitik.

Ud over disse aktiviteter er det lykkedes at opbygge en professionel tilstedeværelse på nettet i form af en hjemmeside, en Facebook-profil, en twitter-konto og en You Tube-konto. Man kan ikke længere opdele verden i den rigtige verden og i den virtuelle verden. Tilstedeværelse på nettet er lige så vigtigt som aktiviteter i den fysiske verden, ikke mindst i forhold til yngre mennesker, men ikke kun. Eksempelvis i form af debatter, hvor Selskabet deltager flittigt. Et par lærerbrev i den trykte presse er det også blevet til.

Ikke gennemførte aktiviteter

I bestyrelsen har vi også brugt tid på at drøfte nye aktiviteter, som imidlertid ikke er blevet til noget.

Vi annoncerede i Sprog & Samfund muligheden for et arrangement, hvor det var medlemmerne selv, der stod for indholdet. Det vandt ikke genklang. Vi vil også rigtig gerne lave et medlemsarrangement i Jylland.

Bestyrelsen har i lang tid arbejdet med ideen om en sprogpris for unge mennesker. Vi er også klar til at gå i gang, men har i sidste øjeblik valgt at sige stop. Vi mener ikke at vi har ressourcer til at sætte skibet i søen.

Vores medlemstal er nogenlunde konstant, dog med en stor årlig gennemstrømning. Vi har brug for flere medlemmer for at få større gennemslagskraft. Vi har drøftet kampagner, men ser meget gerne, at I som medlemmer involverer jer i indsatsen for at få flere medlemmer.

Vi arbejder på kanten af, hvad vi har ressourcer til. Vi vil appellere til jer om at blive aktive i foreningen. Man kan sagtens være aktiv i foreningen uden at være medlem af bestyrelsen. Man kan deltage i den sprogpoltiske debat i de trykte eller digitale medier som medlem af Modersmål-Selskabet, man kan deltage aktivt i en specifik aktivitet i Selskabet, eller man kan blive medlem af et af vores stående udvalg.

Gennemsnitsalderen i bestyrelsen er 64 år, og når vores yngste bestyrelsesmedlem forlader os om et øjeblik, bliver den væsentlig højere. Vi har brug for flere aktive i foreningen.

Samarbejdsrelationer

Modersmål-Selskabet udbygger løbende sine samarbejdsrelationer. Vi er medlemmer af Dansk Sprognævnns repræsentantskab, der i det forløbne år især har diskuteret den nye retskrivningsordbog. Den kommer på gaden i år.

Vi er medlemmer af Samvirket for de Litterære Selskaber i Danmark, der blandt andet arrangerer klassikerdagen og andre litterære arrangementer, herunder medvirker i en festival på Hald Hovedgård ved Viborg, der huser samrådets sekretariat.

Vi har indgået en samarbejdsaftale med det svenske Språkförsvaret, først et netværk, nu en forening. Språkförsvaret har haft stor indflydelse i forbindelse med indførelse af en sproglov i Sverige. Språkförsvaret udgiver bøger, laver kampagner og er meget politisk aktiv i sproglige sammenhænge. Lige nu arbejder Språkförsvaret på en bog om engelsk i reklamer. Språkförsvaret er ikke Modersmål-Selskabet, og Modersmål-Selskabet er ikke Språkförsvaret, men efter vores opfattelse har vi meget at lære.

Samarbejdet er tilrettelagt praktisk på den måde, at Språkförsvaret har et fulgdyldigt medlem af Modersmål-Selskabet, Arne Rubensson, ligesom Modersmål-Selskabet har et fulgdyldigt medlem i Språkförsvaret, nemlig Modersmål-Selskabets formand.

Selskabet har netop fået en henvendelse fra Dansk Magisterforening om samarbejde, hvilket dog endnu ikke har udmøntet sig. Endelig samarbejder Selskabet med Forbundet Kommunikation og Sprog, der stiller mødelokaler gratis til rådighed, ligesom Kommunikation og Sprog markedsfører Modersmål-Selskabets arrangementer.

Sprogpolitik

På sidste års generalforsamling var spørgsmålet om sprogpolitik oppe at vende. Det bliver formentlig aktuelt nu, fordi Dansk Folkeparti har varslet, at man vil genfremsætte sit sprogpoltiske forslag fra 2006. Det har bl.a. ført til, at Dansk Sprognævn er gået i gang men en revision af deres sprogpoltiske oplæg fra 2007.

I Modersmål-Selskabet vil vi nu udarbejde vores eget forslag til sprogpolitik, eller i det mindste formulere en række principper. Vi modtager meget gerne input fra jer til, hvad der skal stå i et sådant oplæg.

Tak til alle, der på den ene eller anden måde medvirker til at styrke Modersmål-Selskabet og dermed indsatsen for det danske sprog. En særlig tak til vores bestyrelsesmedlem Katrine Bøgh Brixen, der desværre har valgt at sige farvel til bestyrelsesarbejdet for denne gang.

Foto: Kaj Gøgsig

Talt og skrevet

AF GEORG SØNDERGAARD

Vi udvikler tidligt et krops- og talesprog, og nogle år senere møder vi skriften, som vi igen lidt senere selv skal tilegne os. For mange er det en vanskelig proces, f.eks. for de to store guldalderfigurer Bertel Thorvaldsen og H.C. Andersen. Det følgende er en kort oversigt over sprogets to former med hovedvægt på det skrevne. Det er jo umuligt at lave nogen reel opgørelse over hvor meget et sprog bliver talt, hvor mange der siger noget og hvor ofte. Nogle mennesker taler meget, andre taler lidt, nogle siger næsten ingenting.

Vi bedømmer hinanden efter den måde vi taler på. Faktisk er det uhyre kompliceret at beskrive talesprog. Det enkleste er at give et par eksempler:

Pigen: ... fordi at, for et år siden der blev min mor og far skilt – og såh, så vil' jeg bo p/ve min mor, og dem, altså min mor og far var ked af det dengang ik oss – ogeh de ku de ku overhovedet ik snakke sammen jeg har oss en lillebror og han vil' alså osse bo ved min mor ik.

Tine Bryld: hmmm

Pigen: ... men såh – nu her der, har der været noget bøvl med, altså de ku ik rigtig finde ud af at snakke sammn ell det ka de overhø'det ik vel, og jeg skal hver dag høre om, om min far, og – hvor ond og slem han er ik, og jeg kan godt se, at han har ik været særlig rar mod hēnde og ha/hun har ik været særlig rar mod ham ik – men jeg ka ik, jeg ka ik hold ud at gå og høre på hende vel.

(fra radioudsendelse DR P1 1993)

Vi ser her en række træk, som kun kendes i det talte sprog, f.eks. gentagelser, ufuldendte sætninger, typiske talesprogsord f.eks. ik', ik oss, altså, etc. Dertil kommer træk som ikke kan gengives i skrift, intonation, talehastighed, tonefald, kort sagt den måde vi taler på. Man kan med en vis ret hævde at det netop er disse træk der er afgørende for forståelsen af det der siges. Desuden er der en række ikke-sproglige træk

(stemmestyrke, fysisk kontakt, mimik, gestus etc.) som også kan have betydning for afkodningen af en given tekst i en given sammenhæng.

Talesprog er altså overalt og til alle tider det primære, og forholdet mellem tale- og skriftsprog er i sig selv et spændende emne. Selvom skriftsproget har status som det normgivende sprog, er det fattigt i forhold til det skrevne. Et udtryk herfor er det at en skreven tekst kan opfattes forskelligt efter den måde den bliver „fremført“ eller „tolket“ på. Det beror på at det talte sprog – udover ordene og grammatikken – har en række yderligere vigtige sprogræk til rådighed (såsom tryk, betoning, pausering etc.).

Skriftligt

Den anden hovedform er skriftsproget. Det skrevne fastholder og afspejler hvad der en gang er blevet sagt eller tænkt og som ville have været forsvundet hvis ikke ordene havde kunnet fastholde hvad der har ligget bagved. Skriften er en forudsætning for opretholdelse og udvikling af vores kultur fra de ældste tider til i dag. Vores viden, vores måde at tænke på ville ikke have været mulig hvis vi ikke havde kendt de gamle filosofers tanker sådan som de er overleveret til os på skrift gennem 3000 år. Men jo ikke kun det. Vores religion, vores viden overhovedet er baseret på skrift.

Skrivning er en af menneskets fornemste færdigheder. Set i et kulturhistorisk perspektiv er skrift en forudsætning for udvikling og opretholdelse af vores kultur fra de ældste tider til i dag.

I sin bog *Tale og skrift – to kulturer*, Kbh. 1991, sammenligner Jan Lindhardt talesprog og skriftsprog eller rettere: brugen af tale og skrift på mange forskellige måder. Her er det interessant at se hans betragtninger om det mundtlige sprogs betydning for udviklingen af den samfundsmodel vi stadig i dag bekender os til, demokratiet. Jan Lindhardt gør opmærksom på at litteratur, poesi, kunst, religion og i det hele taget bevidsthedsdannelsen kun yderst langsomt påvirkes af skriftligheden. Omvendt er der – som han bemærker – „formentlig ingen der vil benægte, at samfunds-dannelsen er i stand til at finde nye og mere komplice-

rede former med skriftens hjælp.“ De ældste tegn på skrift, de sumeriske kileskrifter dateres almindeligvis til 3000 f.Kr. men selv 1000 år senere er langt størstedelen af menneskeheden uden kendskab til skrift. Alfabetet, som vi kender det, er først færdigudviklet omkring 500 f.Kr. På den tid har der kun boet få mennesker i Danmark. Først i slutningen af 1800-tallet var analfabetismen definitivt bekæmpet i Danmark.

Det danske skriftsprog har udviklet sig langsomt – i skyggen af latin og tysk skriftsprog, men med Holbergs komedier i 1720'erne er grunden lagt til den danske litteratur der gør dansk til et af 100 store sprog i verden.

Som Jørn Vosmar sagde: „Litteraturen er den kunstart der har sproget som materiale“. Når vi taler om sproget hos en forfatter, er det jo i regelen sprogbrugen vi tænker på. I alle tilfælde er det samme sprog de bruger, nemlig dansk, men de bruger det på hver sin måde, og det er netop det der er det spændende.

Dansk er et af de 100 store sprog

Dansk er et af verdens store sprog. Fordi det har en tusindårig historie som kan dokumenteres, fordi det – udover den talte form – også har et skriftsprog, og således en litteratur med en flere hundrede år gammel tradition. Helt tilbage fra middelalderen har vi litteratur som dels er overleveret i håndskrifter dels har levet sit eget liv i mundtlig overlevering. Det gælder således vore folkeviser som først er nedskrevet i 1800 tallet.

Kender du den Afstand, der kan opstaa som en Kulde mellem Ord og Forestilling, naar de med et ikke længere finder hinanden? Kender du dette, at Ordene pludselig mister deres Mening og bliver Lyd, som er tom? At Tingen, dens Definition og Ordets Lyd forgæves raaber paa hinanden?

Der raader en Tvedydighed mellem Tingene og Ordene. Derfor kan intet Digt skrives med Ord alene, men med Ordenes Forbindelser med hinanden.

Staar du under et Stjernetegn, er det ikke den enkelte Stjerne, du opfatter og som vækker din frugtbare Undren, men Stjernernes usynlige Forbindelse i Rummet, den skjulte Harmoni, Herakleitos taler om, som er skønnere end den du ser.

Digtet er et Stjernetegn af Ord.
fra Paul la Cour „Fragmenter af en Dagbog“ s- 96

Det er først og fremmest gennem det skrevne sprog vi har mulighed for at opleve sprogets rigdom. Det er her man har lejlighed til at opleve sprogets muligheder for at betage og begejstre. Et godt eksempel er Jacob Knudsens roman Lærer Urup hvor et vers af en af Grundtvigs salmer citeres

O, Vidunder Tro!
Du slår over Dybet din gyngende Bro
Som Isgangen trodser i brusende Strand
Fra Dødningehjem til de levendes Land
Bo lavere hos os
Det huer os bedst
Du højbårne Gæst.

Hvad enten man er gudsfornægter, almindelig lunken eller troende må man indrømme at dette er stor poesi, en betagende oplevelse som kan gentages igen og igen.

Det danske sprog vandt dog mere og mere indpas på flere og flere områder – i hård konkurrence med latin, visdommens sprog. På nogle områder som f.eks. det retlige og det kirkelige havde dansk allerede slået sig fast, mens almindelig prosa i vidt omfang stadig var latin. I faglitteraturen begynder man at tage det danske sprog i brug (grammatik, botanik, geografi). Men endnu holder de fleste videnskaber fast ved latinen, og der findes ingen fri jævn prosa anvendt i kunstnerisk hensigt. Ligesom så meget andet er litteratur et begreb som udvikles ganske langsomt efterhånden som det bliver relevant. Skønlitteratur som vi kender den i dag introduceres i Danmark af Holberg med hans komedier fra begyndelsen af 1720'erne.

Unge kan ose frit i Talesprogsbutikken – her er alting gratis

AF THOMAS HJELM HANSEN

I august 2011 slog www.Talesprogsbutikken.hum.ku.dk dørene op, og Sprogforandringscentret på Københavns Universitet inviterede indenfor til et indblik i moderne sociolingvistik. I butikken bugner hylderne af viden om dansk talesprog, og der er rig mulighed for både at vinduesshoppe og for at dykke dybere ned i det danske talesprog.

„Unge taler grimt, sjusket og hårdt?“

– sådan lyder tonen om de unges sprog jævnligt i debatter om sprog. Med Talesprogsbutikken er der oprettet en portal, hvor unge kan lære mere om talesprog; de kan blive mere bevidste om, hvad de gør med deres sprog og hvorfor. Talesprogsbutikken giver elever i folkeskolens udskoling og gymnasieelever mulighed for at læse, lære og stille spørgsmål om det sprog, som de bruger hver dag; talesproget. Holdet af forskere og kandidatstuderende bag Talesprogsbutikken er altid tilgængelige og behjælpelige, når der skal skrives opgaver, eller når interessen melder sig.

Du er hvad du siger

Vi er alle sprogbrugere, selvom vi sjældent tænker på det – vi snakker jo bare. Butikken giver et overordnet indblik i noget af alt det vi bruger talesproget til. Vores sprog er uadskilleligt forbundet med vores identitet. Vi bruger sproget til at signalere, hvor vi kommer fra, hvor gamle vi ønsker at virke, om vi er autoriteter, gadesmarte, innovative, sjove eller noget helt andet. Her er sproget ikke det, som elever skriver på papiret, læser i novellen eller slår op i ordbogen. Talesproget er det, vi bruger hele tiden, når vi åbner munden, lægger ører til andres tale og når vi arbejder på at positionere os i forhold til andre mennesker og sociale grupper. Det, der med et første blik kan forekomme at være udtryk for rod og sproglig forvirring, kan derfor ses som en sublim måde at udtrykke en identitet eller en særlig social følsomhed, der tager hensyn til udtalte aspekter ved samtalepartnere. Tag nu dette eksempel:

„Har købt the equipment, skal bare finde tid til at lave en spektakulær én tje dig morok...“

De unge kan bl.a. beskæftige sig med ungdomssproget og sætte fingeren på sprogpulsen lige nu. En ytring som denne er et godt eksempel på nogle af de tendenser vi ser i ungdomssproget. Den er fundet på facebook, og viser hvordan man kan blande forskellige sprogkoder og lege med grænselandet mellem tale- og skriftsprog; og følger vi responsen, ser vi også, hvordan ytringen modtages positivt, fordi den kan mere end at formidle et bestemt budskab: den kan også skabe en følelse af samhørighed mellem de samtalende eller samskrivende parter.

Tal om at tale

Det er opfordringen fra os. På portalen ligger der videooptagelser fra CLARIN-projektet, hvor grupper af gymnasieelever samtaler om begivenheder fra dette årtusinde og alt mellem himmel og jord. Materialet er lavet i forskerøjemed, og giver som det eneste materiale af sin art offentligheden mulighed for at beskæftige sig med denne type data. CLARIN er unge menneskers mulighed for at se og lytte til jævnaldrene sprogbrugere, og måske dermed også sig selv, hvis de kigger godt efter.

Kom tættere på forskningen

Talesprogsbutikken har til huse på Sprogforandringscentret ved Københavns Universitet. Her sidder nogle af landets førende sprogforskere inden for sociolingvistikken. Det er disse forskere, som sidder klar til at svare på spørgsmål og udbrede deres forskningsresultater, når butikken tømmer brevkassen. Vil man have forskerne endnu tættere på, så kan man tilkalde Talesprogskaravanen. Den består af forskere, der har samlet og pakket foredrag og workshops inden for sociolingvistiske kategorier, og de står klar til at rejse ud til lærere og elever på landets skoler.

Thomas Hjelm Hansen er cand.mag. i dansk og medstifter af Talesprogsbutikken.

ROD i ORDbogen

AF JENS JUHL JENSEN

Ufejlbarlighed er utvivlsomt en positiv egenskab; men sjældent er den også. På stående fod kan jeg kun komme i tanke om to mennesker der er i besiddelse af den. Den ene er paven i Rom, den anden holder til i København. Sabine Kirchmeier-Andersen er nemlig direktør for Dansk Sprognævn og dermed redaktør af Retskrivningsordbogen (RO), som foreskriver hvordan danske gloser skal bogstaveres.

Ligesom hans højhellighed har Sabine Kirchmeier-Andersen det ene ben i Tyskland, idet hun er opvokset både dér og i Danmark. Hun er perfekt tosproget, og det er jo en stor fordel i mange henseender, dog ikke alle, for denne egenskab kan også føre til mentale lidelser af seriøs art. RO udkommer snart i en ny udgave. I den forbindelse gjorde jeg for nylig redaktøren opmærksom på et punkt hvor dansk adskiller sig fra alle andre sprog i Europa, nemlig stavningen af et internationalt låneord, der ad omveje går tilbage til det latin-ske substantiv *transcriptio* „omskrift“. Alle vegne uden for fædrelandets grænser, altså også i Norge og Sverige, staves det med ét S, kun i Danmark med to.

I Berlingereren havde jeg læst et interview med Sabine Kirchmeier-Andersen. Derfor sendte jeg en mail, hvori det bl.a. hed: „Du nævner at du er tosproget dansk/tysk. Det samme er jeg så nogenlunde. I hvert fald er jeg flere gange sydpå blevet opfattet som artsfælle, hvad der ikke altid er lige muntert. Men af hen-syn til din mentale sundhed vil jeg godt gøre dig opmærksom på noget der let kan udvikle sig til et tilfælde af ortografisk skizofreni. Med dansk som eneste undtagelse skrives på alle civiliserede sprog det latinske låneord *transcriptio* med ét S. Men RO kræver to styks, hvilket altså medfører at når du skriver tysk, kan du nøjes med ét bogstav, men når du skriver dansk, skal du bruge dobbelt så mange. Heldigvis er jeg som menig borger ikke bundet af RO; men det er du jo i kraft af dit embede, så jeg synes du i den næste udgave skal ændre den autoriseredestavemåde i international retning.“

Den hoppede Sabine Kirchmeier-Andersen dog ikke på, men henviste til at ordet i Den Store Dan-

ske Ordbog (ODS) er udledt af det latinske verbum *transscribo*. Denne forklaring lider af flere defekter. For det første findes ordet overhovedet ikke i den oprindelige udgave af ODS, men kun i et af de senere supplementsbind (ODS-S). For det andet kan man på latin ikke have en sekvens af fem konsonanter. Derfor skrev de gamle romere altid *transcribo* og *transcriptio*. Der er simpelthen en stavfejl i ODS-S. Det er her Guds rottweiler alias Benedikt XVI kommer ind i billedet. Han holdt 22. december 2010 en alenlang peptalk (*allocutio*) til kurien og en hel del lægfolk, med titlen Verbum Dei, dvs. Guds ord. I sin trykte form fylder den 150 sider. På side 136 udtaler han om bibeloversættelser: *Nam versio semper est quiddam maius quam mera transcriptio*. „Thi en oversættelse er altid mere end en simpel omskrift.“

Værsgo: to ufejlbarlige autoriteter i hårene på hinanden. Det er jo til at blive helt katolsk i hovedet af. Så efter en hastig og kortvarig konvertering er jeg tilbøjelig til at give paven ret. Han har jo næsten alle europæiske sprog bag sig, både katolske og protestantiske, så han vil sikkert være den første til at fordømme det ortografiske kætteri der flourer her i landet.

Og jeg vil være den næste. Det er nemlig et meget diskriminerende kætteri, endda i to forskellige henseender. Det er ganske korrekt at ordet trans(s)kription indeholder den latinske glose *trans* „henover“; men det gør også en anden dansk glose, nemlig *transpiration*, som ikke har noget at gøre med at svede tran, men på korrekt vis gengiver det latinske *transpiratio*, der er afledt af verbet *spirare* „ånde“. Går man ind for princippet frihed for Loke såvel som for Toke, må man altså konkludere at enten er der et bogstav for meget i det ene ord eller også et for lidt i det andet, for de to tilfælde er fuldkommen parallelle.

ODS-S henviser til to leksikonartikler, den ældste i Nordisk Conversationslexikon fra 1884-90. Den lyder i sin helhed sådan: „**Transscribēre**, overdrage skriftlig til en anden (f. Ex. en Gjældsforbring). **Transskriptiön**, en saadan Overdragelse; ogsaa en mere ell. mindre fri Overførelse eller Bearbejdelse af et Tonestykke for andre Organer, end

det oprindelig er skrevet for. Medens Bearbejdelsen for Claver af Orchestersager, Kammermusik, Operaer, Oratorier o. lign. mere kaldes for Arrangement, bruges T. mest om Overførelsen af Sange til Instrumenter, især til Claver.“ Bemærkelsesværdigt ved denne artikel er for det første at opslagsordet (verbet) er stavet med C, mens substantivet er skrevet med K. En mulig forklaring på denne diskrepans har jeg end ikke kunnet fantasere mig frem til. Dernæst at betydningen „omskrift fra ét alfabet til et andet“ glimrer ved sit fravær. Denne tolkning af ordet har åbenbart ikke eksisteret i hine tider. Endvidere at teksten er skrevet med gotisk skrift („krøllede bogstaver“). Det medfører at dobbeltforekomsten af S er noteret med to forskellige tegn, det „runde“ S, som bruges i final position, og det „lange“ S, der optræder som begyndelsesbogstav i en stavelse. Derved slipper den anonyme leksikonforfatter udenom det besværlige i at skulle vælge mellem de to tegn. Og derfor skriver han også ordet for „sved“ som Transspiration. På sam-

me måde med de to næste artikler: Transsubstantiation og Transsylvanien. Sidstnævnte område er nu til dags en del af Rumænien, som på rumænsk hedder Transilvania. På alle andre sprog end dansk skrives det ligeledes med kun ét S. Det indeholder det latinske ord *silva*, som betyder „skov“, så der er sådan set ingen grund til at skrive det med Y, hvad der dog er en vis international hævde for.

Men lad os slutte denne sproglige detektivhistorie med at citere et digt, hvis tilblivelse på værtshuset Under Stellet på Nørrebro jeg selv har overværet:

Alle børnene gik med bukser.
Undtagen Frands.
Han var trans.

Sidstnævnte substantiv mangler i øvrigt i RO.

Jens Juhl Jensen er pensioneret lektor i lingvistik fra Københavns Universitet.

Sprogmelodi og esperanto

I det første nummer for 2012 af Sprog og Samfund har Ole Thage en artikel om sprogmelodi. Her hedder det blandt andet, at „et talt kunstsprog som esperanto samt et robotsprog forekommer umenneskeligt og utåleligt uden sprogmelodi.“

Nu er der jo ikke noget underligt i, at robotter kan virke umenneskelige, for mennesker er de jo netop ikke. Derimod kan et menneske ikke bare vælge at slå sprogmelodien fra, heller ikke når man slår over i et andet sprog end modersmålet. Man kan efterligne en fremmed sprog tone med mere eller mindre held, men slå den fra kan man ikke.

Det gælder selvfølgelig også esperanto. Esperanto har tryk på næstsidste stavelse i ordet (lige som polsk, swahili og samoansk, der i andre henseender er yderst forskellige), men ellers bruger man bare sin egen sprogmelodi, når man taler

det. Det er måske mere internationalt esperanto at dvæle lidt mere på de betonedede vokaler, end man gør på spansk, og gå lidt mindre op og ned i tonerne end på italiensk, men det er ikke nødvendigt for at blive forstået.

Det er jo helt rigtigt, som Thage beskriver, at det enkelte individ har sin egen sprogmelodi, men grundlaget for det er jo universelt, fordi det er indbygget i menneskets biologi. Det er derfor meget misvisende at lave en kobling mellem esperanto og udfordringerne med at få syntetisk tale til at lyde nogenlunde tåleligt.

Jens Stengaard Larsen
c/o Trillingsgård
Munkebjergvej 77
2770 Kastrup

Mor begynder med M

AF HENRIK BACH

Som „amator-sproghistoriker“ har jeg længe undret mig over og puslet med tanken om, at ordet „mor“ er et af sprogets første, og at „mor begynder med „m“ på mange sprog.

Forklaringen kunne være, at „m“ fonetisk er en såkaldt „bilabial“, dvs. at den dannes med begge læber samlet.

Når moren lægger det lille barn til brystet, bruger det begge læber for at suge mælk af brystvorten.

Dansk Sprognævn har offentliggjort en undersøgelse af barnets første ord – „baby-sprogets „top-10“ så at sige. En af de spædes første ytringer er „mmm“ som udtryk for noget velsmagende, noget rart og dejligt – omtrent som når vi voksne ytrer det samme, når vi spiser et stykke chokolade. Også ordet „mor“ er med på „top-10-listen“.

Det er nærliggende at forestille sig, at moren tidligt lærer sit barn at kende ordet „mor“ (– Skal mor tage dig? osv. osv.). Og barnet bliver hurtigt fortroligt med ordet og bruger det i flere tone-lejer (– Moooar! osv.).

„Mor“ begynder med „m“ i alle de sprog, jeg har været i berøring med, og jeg er meget interesseret i

at vide, om reglen ligefrem er universel eller global... (?) Måske er ordet et af de første i de indoeuropæiske sprog (?).

Betrægter man omvendt et negativt ord – et „protest-ord“ – kan man vælge fx „nej“.

Hvis man artikulerer dette ord langsomt, tydeligt og med emfase, kommer ens tænder uvægerlig til syne. Man siger nej, man protesterer.

Når chimpanser vil advare artsfæller, viser de tænder, næsten som når vi mennesker siger „nej“. Hos chimpanserne betyder denne grimasse „Pas på! – Hertil og ikke længere!“

„Nej“ begynder også med „n“ på mange sprog, men vist langt fra alle.

Mor begynder med „m“ på alle de sprog, jeg kender – også på kinesisk og vietnamesisk og sågar swahili, men ikke på finsk og tyrkisk.

mater, Mutter, mama, „mom“ (amer.)

male, mote (litauisk), mayr (oldindisk)

molina (oldkirkeslavisk)

Modir (oldnordisk)

heba@nalnet.dk

Berta tjekker sprog

Sprogrobotten Berta er et nyt sprogværktøj. Robotten kan dissekere en artikel eller tekst. Men Berta kan mere. For Berta holder øje med en række medier og analyserer automatisk indholdet. Overvågning har affødt to funktioner: Statistik og Nyhedspuls. Berta tjener to formål:

1) Alle kan gratis arbejde med Bertas analyseværktøj og stavekontrol. Berta gemmer intet af det, som du lader robotten arbejde med.

2) Berta kan foretage en systematisk sproglig analyse af en række netmedier. På den måde kan man høre de aktuelle emneord og data om de enkelte artikler.

Stavekontrollen er måske den mest nyskabende funktion, for Berta tager ikke udgangspunkt i en database af godkendte ord. Berta tager udgangspunkt i de

ord, som journalisterne på Berlingske, DR Nyheder, Ekstra Bladet, Information, Jyllands-Posten, Kristeligt Dagblad, Politiken, TV 2 Nyhederne og B.T. har brugt siden 21. februar. På den måde bliver Berta hele tiden klogere og klogere, da hun høster flere og flere artikler. Lige nu er stavekontrollen knap så brugbar, da Berta mangler data. Men Berta har i løbet af de næste måneder spist så mange artikler, at hun får tjek på ordene.

Berta er ikke perfekt. Hvis du finder en fejl, er du meget velkommen til at skrive til journalistisk lektor Filip Wallberg fra Center for Journalistik ved Syddansk Universitet, der har udviklet Berta, på filip@journalism.sdu.dk. Prøv Berta på <http://filip.journet.sdu.dk/bertha/>.

Jørgen Chr. Wind Nielsen

POST**PP**

DANMARK

Alle indbydes til overrækkelsen af Modersmål-Prisen 2012

onsdag den 5. september kl. 17-18 i Biblioteket,
Rentemestervej 76, København NV.

Notér straks tid og sted. Navnet på årets prismodtager afsløres først 14 dage før prisoverrækkelsen. Læs mere om prismodtageren fra 22. august på www.modersmaalselskabet.dk.

Efter prisoverrækkelsen serveres en forfriskning.

Før prisoverrækkelsen arrangeres **kl. 16** en rundvisning i det nye bibliotek og kulturhus. Deltagelse kræver forhåndstilmelding **senest den 1. september** til sekretariatet på e-post til sek@modersmaal.dk eller tlf. 2621 6782 med oplysning om navn og antal deltagere.

Biblioteket på Rentemestervej

er en let og lys bygning formet som en forskudt bogstabel på toppen af Bispebjerg. Den er opført af Københavns Kommune som det første integrerede kulturhus og bibliotek. Siden bibliotekets indvielse i maj 2011 har bygningen vundet flere arkitekturpriser, bl.a. fra Københavns Kommune for smukt byggeri, arkitekt diplomp fra Foreningens til Hovedstadens Forskønnelse og senest den internationale MIPIM-pris for bedste renovering.

Der er tradition for hvert år at overrække Modersmål-Prisen et nyt sted:

- 2003** til Komponist Steffen Brandt i Kompagnisalen i Kompagnistræde.
2004 til Professor Erik Hansen i Landstingssalen på Christiansborg.
2005 til Præst Johannes Møllehave i Amtsrådsforeningen på Damfærgevej.
2006 til Læge Peter Lund Madsen i Panum Institutttet på Blegdamsvej.
2007 til Tegner Nikoline Werdelin i Hofteatret på Christiansborg Ridebane.
2008 til Chefredaktør Anne Knudsen i Nordatlantens Brygge på Christianshavn.
2009 til Professor Jørn Lund i Det Gamle Radiohus i Rosenørns Allé.
2010 til Skuespiller Susse Wold i Riddersalen på Frederiksberg.
2011 til Kunstner Per Arnoldi i Designmuseum Danmark i Bredgade.
Den 5/9 2012 til ?????????? ????? ??????
i Biblioteket på Rentemestervej.

AFSENDER
MODERSMÅL-SELSKABET
Wind
Mylus Erichsens Allé 27
2900 Hellerup

Returneres ved varig adresseændring

B